

УДК 316

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2025.107.9>

Ф. С. ХРУСТАЛЬОВ

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
Класичний приватний університет

ПРОБЛЕМИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ (НА ПРИКЛАДІ ГРОМАД ЗАПОРІЗЬКОЇ ТА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)

Стаття присвячена виявленню шляхом соціологічного дослідження основних проблем, що постають перед внутрішньо переміщеними особами (ВПО) на території Запорізької та Сумської областей України. Зазначено, що внутрішньо переміщені особи (ВПО) стикаються з високим рівнем стресу, емоційного виснаження та труднощами адаптації до нових умов життя. Найактуальнішими запитами у сфері психологічної підтримки є питання ментального здоров'я, подолання стресу, адаптації до умов війни та міжособистісні конфлікти в сім'ї. Значна частина респондентів стикається з серйозними фінансовими труднощами, пов'язаними із забезпеченням базових потреб. Найбільш критичними є витрати на оплату комунальних послуг, купівлю медикаментів, продуктів харчування та оренду житла. Багато ВПО не мають стабільного доходу, що ускладнює можливість облаштування побуту та відновлення житлових умов. Також спостерігається потреба в розширенні гуманітарної допомоги, зокрема у вигляді предметів першої необхідності, засобів гігієни та підтримки у сфері охорони здоров'я. Кожен десятий респондент (9,3%) особисто зазнав насильства під час війни, а ще 14,4% знають про подібні випадки серед своїх знайомих або родичів. Найпоширенішими формами є психологічне (84,8%) та фізичне (9,1%) насильство, що свідчить про масштабність проблеми. Водночас більшість постраждалих не звертаються по допомогу через страх, сором, недовіру до правоохоронних органів або відсутність інформації про доступні механізми підтримки. Це підкреслює необхідність посилення юридичної допомоги, створення спеціалізованих сервісів та розширення можливостей анонімного звернення.

Рівень офіційної зайнятості серед респондентів є відносно низьким: лише 30,4% працюють офіційно, у той час як понад 33,5% не планують шукати роботу найближчим часом. Центри зайнятості не є розповсюдженим інструментом працевлаштування, оскільки. Головні причини – недовіра до їхньої ефективності, страх втрати соціальних виплат, віддаленість установ та низька поінформованість про доступні можливості.

В статті містяться рекомендації щодо покращення умов життя внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціологічні дослідження, умови життя, гуманітарна допомога, психологічні труднощі, працевлаштування, адаптація.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна з Росією обумовила необхідність релокації значної кількості громадян з окупованих та прифронтових областей і формування соціальної групи внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Ця група на новому місці проживання стикнулася з численними проблемами в облаштування свого життя. Держава намагається полегшити умови життя ВПО, надає різного роду допомогу, сприяє працевлаштуванню та забезпеченню житла. Але існує потреба в удосконаленні соціальної підтримки ВПО на новому місці проживання. Для виявлення проблем, які найбільше турбують ВПО слід здійснювати відповідні дослідження.

Завдання статті. Виявити шляхом соціологічного дослідження проблеми, що постають перед внутрішньо переміщеними особами (ВПО) на території Запорізької та Сумської областей України.

Обговорення проблем ВПО в українській соціологічній літературі. Українські соціологи активно досліджують різноманітні аспекти життя внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Зокрема, С. Бубняк та Х. Ілік зосереджуються на соціолого-статистичному аналізі результатів моніторингу ВПО в Україні, охоплюючи період з 2014 по 2020 роки [1]. Питання соціальної адаптації та інтеграції біженців за кордоном, зокрема на прикладі Польщі, вивчають М. Єнін та О. Заєць [2]. І. Тітар аналізує поняття та критерії адаптації й інтеграції ВПО, а також умови скасування їхнього статусу [4]. Крім того, Г/ Куц, В. Наконечний, Ю. Куц та О. Сергєєва досліджують пріоритети соціального захисту внутрішніх мігрантів, зокрема на прикладі Харківської області, виявляючи ключові потреби у житлі, працевлаштуванні та доступі до медичних послуг [3].

Виклад основного матеріалу. Робота виконана в рамках проєкту Запорізького благодійного фонду «Єдність» за майбутнє» за фінансової підтримки міжнародної організації ActionAid. Збір емпіричних даних здійснювався у громадах Запорізької області (Біленьківська, Михайло-Лукашівська) та Сумської області (Степанівська, Боромлянська) із використанням комбінованого методологічного підходу. Метод збору інформації включав онлайн анкетування та структуровані опитування респондентів. Польовий етап дослідження тривав з 14 по 30 грудня 2024 року. Вибірка випадкова, загальний об'єм становить $n=368$ осіб, усі респонденти мали офіційний статус внутрішньо переміщених осіб. Отримані дані дозволяють провести аналіз першочергових потреб ВПО та напрямків роботи, які будуть актуальними при плануванні роботи нових інклюзивних центрів, що створюються в зазначених громадах в рамках проєкт

Вибіркова сукупність. Стать. Жінки становлять 77,7% вибірки, що є значною перевагою над чоловіками (22,0%), але залученість чоловіків до дослідження є додатковим свідченням репрезентативності, а також демонструє актуальність залучення чоловіків до роботи інклюзивних центрів. Вік. Найбільша частка припадає на вікову

категорію 60 років і старше (29,9%), тим не менш другий за чисельністю сегмент – 30-39 років (26,1%), що може вказувати на присутність в громадах значної кількості осіб працездатного віку, які можуть стати активними відвідувачами інклюзивних центрів. Молодь (18-29 років) та особи передпенсійного віку (50-59 років) становлять по 9,5% кожна. Вікова структура може бути корисною при планування заходів для різних вікових груп. Географія. Вибір громад базується на локаціях впровадження подальших активностей в рамках проекту. Завданням було охопити загалом не менше ніж 80 респондентів в кожній громаді для досягнення довірчого інтервалу 5%. Найбільше респондентів було опитано у Біленьківській громаді

Розглянемо оцінку респондентами різних сфер свого життя.

Результати дослідження свідчать про те, що найбільш стабільною сферою життя для респондентів є *відносини із сім'єю та родичами*, які отримали найвищі оцінки – 91,7% респондентів задоволені або дуже задоволені цією сферою. Також позитивно оцінюються відносини з дітьми (89,7%) та відносини з місцевими жителями (84,2%), що свідчить про успішну соціальну адаптацію переселенців у сільських та селищних громадах та збереження міцних сімейних зв'язків.

Водночас *загальний психологічний стан* значної частини опитаних залишається нестабільним: хоча 53% респондентів поставили середню оцінку, 18,1% вказали на поганий психологічний стан, що свідчить про потребу в психологічній підтримці.

Однією з ключових проблем, з якими стикаються респонденти, є *фінансова нестабільність*. Більшість опитаних оцінюють свій фінансовий стан на низькому або середньому рівні, причому лише 8,9% висловили задоволеність цією сферою.

Працевлаштування також залишається проблемною зоною, адже 45,9% респондентів поставили йому низьку оцінку, що вказує на труднощі з пошуком роботи або невдоволення умовами праці.

Водночас, *стан здоров'я* респонденти оцінили відносно краще – 32,7% поставили високі оцінки, однак майже 20% мають серйозні проблеми, що підкреслює необхідність доступу до медичних послуг та профілактичної допомоги.

Ще одним важливим викликом є відсутність можливостей для *дозвілля* та творчої діяльності. Найгірші оцінки отримали заняття творчістю (57,1% низьких оцінок) та дозвілля і розваги (63,4%), що вказує на гостру потребу в програмах організації вільного часу. Відсутність можливостей для культурного та соціального розвитку може погіршувати психологічний стан жителів і посилювати соціальну ізоляцію. Тому для підвищення загального рівня благополуччя необхідно розширювати програми соціальної інтеграції, забезпечувати економічну стабільність через можливості працевлаштування та створювати ініціативи, які сприятимуть психологічній адаптації та розвитку громади.

Найбільш актуальні проблеми. Дані опитування демонструють, що найбільшими викликами для внутрішньо переміщених осіб є оплата комунальних послуг (69,6%), доступ до предметів індивідуальної гігієни (53%), а також медичних витрат (42,7%).

Слід зазначити, що збір даних проводився взимку, тому висока актуальність комунальних платежів може бути обумовлена саме необхідністю сплати рахунків за опалення/газ/електроенергію або купівлі твердого палива.

Високий рівень запитів на харчування, ліки, ремонт житла та побутові предмети свідчить про те, що значна частина людей перебуває у складному матеріальному становищі.

Ці результати підкреслюють необхідність продовження або розширення програм фінансової підтримки, гуманітарної допомоги та соціального забезпечення.

Окрему увагу слід приділити питанням доступності *житла*: 21,7% респондентів вказали, що потребують допомоги з орендою житла, а ще 32,6% зазначили необхідність у його ремонті або відновленні. Це свідчить про важливість розробки механізмів компенсації або субсидування житлових витрат для вразливих категорій населення.

Окрім базових життєвих потреб, звертає на себе увагу недостатній рівень забезпечення *освітніми ресурсами*, 20,7% респондентів потребують приладів для дистанційної освіти.

Окремо можна відмітити низький запит на працевлаштування. Лише 7,1% вказали необхідність у працевлаштуванні, що може свідчити про низьку мотивацію, загальну невпевненість у доступних вакансіях або ж про відсутність робочих місць у приймаючих громадах.

Інтерес до заходів у сфері захисту. Бажання відвідувати групові чи індивідуальні заняття з психологом виявили зацікавленість 22,8% опитаних. Таким чином майже чверть ВПО можуть бути зацікавленими у відвідуванні центру, якщо там будуть проводитися психологічні заходи. Найбільш актуальною темою для індивідуальних або групових занять з психологічної підтримки є поліпшення ментального здоров'я (29%). Це свідчить про високий рівень стресу та психологічного виснаження серед респондентів, що робить важливим розвиток програм психоемоційної стабілізації, стрес-менеджменту та практик самопомоги.

Другий за популярністю напрямок – виховання дітей (14,5%), що вказує на потребу батьків у консультаціях щодо розвитку дитини в умовах стресу, кризових ситуацій та адаптації до нових обставин. Аналогічно подолання стресу, життя під час війни/адаптація та відносини у сім'ї (по 12,9%) відображають ключові психологічні виклики, з якими стикаються ВПО. Це свідчить про важливість програм, що спрямовані на роботу з тривожністю, взаємодію між членами родини та адаптацію до нових умов життя.

Бажання відвідати заняття з соціальним працівником. Відповідно до результатів, загалом 14,7% респондентів висловили готовність

відвідувати заходи з соціальним працівником. Це важливий показник, оскільки свідчить про наявність значної групи людей, які бачать користь у соціальній підтримці та готові до взаємодії з фахівцями.

Найбільш запитуваною темою є соціальні послуги та благополуччя (39,3%). Це свідчить про потребу в консультаціях щодо державної підтримки, соціальних гарантій, житлових питань і виплат. Також помітний інтерес до виховання дітей (14,2%), що перегукується з даними щодо запитів на психологічну підтримку, адже багато людей стикаються з труднощами у вихованні дітей в умовах війни. Приблизно 10,7% респондентів вказали інтерес до тем ментального здоров'я та індивідуальних занять, що може означати, що соціальна підтримка має включати елементи психологічної допомоги.

Щодо необхідності у *юридичній консультації*, таку потребу точно мають 16,9% опитаних. Серед тих, хто потребує юридичної консультації, найбільший запит на питання компенсації за втрачене майно або ж його відновлення (47,7%). Також 9,1% респондентів зазначили питання нерухомості в цілому, що підкреслює необхідність роз'яснень щодо прав власності, оренди або продажу майна в умовах війни. Запит щодо майна на окупованих територіях (4,5%) також вказує на актуальність захисту прав власників, які втратили доступ до своїх будинків або земельних ділянок. Другим найбільш пріоритетним напрямом є фінансові та кредитні питання (9,1%), що може включати проблеми із заборгованістю, реструктуризацією кредитів та соціальними виплатами. Також 6,8% респондентів вказали на запит щодо аліментів та питань, пов'язаних із родичами військових, що може бути пов'язано із соціальними гарантіями, пенсіями або юридичним захистом сімей військовослужбовців.

Випадки насильства серед оточення опитаних під час війни. Результати дослідження свідчать, що 14,4% респондентів знають про випадки насильства, які сталися з їхніми знайомими чи близькими під час війни. Хоча більшість респондентів (85,6%) не мають такої інформації або не стикалися з подібними випадками, цей показник вказує на серйозний рівень поширеності насильства в умовах війни. Це може бути зумовлено як недостатньою відкритістю постраждалих до розголосу таких випадків, так і реальним браком інформації серед опитаних. Серед тих, хто знає про факти насильства, 54,6% повідомили про фізичне насильство, а 45,4% – про сексуальне насильство. Це свідчить про те, що випадки фізичних атак є більш поширеними, проте частка сексуального насильства також є надзвичайно високою. Подібні результати підтверджують необхідність забезпечення доступу до спеціалізованої підтримки для постраждалих, включаючи психологічну, соціальну та правову допомогу. Лише 26,9% постраждалих від насильства звернулися за допомогою, тоді як 30,8% не зверталися за допомогою, а 42,3% респондентів не знають, чи робили це їхні знайомі чи родичі. Це свідчить про значний рівень прихованості проблеми, що може бути

пов'язано зі страхом розголошу, недовірою до системи правосуддя або браком інформації про доступні сервіси допомоги. Високий відсоток невизначеності серед респондентів також вказує на те, що тема насильства залишається табуованою, і багато постраждалих не розповідають про пережите навіть близькому оточенню

Досвід насильства серед респондентів. Дані опитування свідчать, що 9,3% респондентів особисто стикалися з насильством під час війни. Це означає, що майже кожен десятий опитаний став жертвою насильства і був готовий відкрито заявити про це. В умовах війни та соціальної нестабільності цей показник є надзвичайно високим, адже багато постраждалих можуть замовчувати свій досвід через страх, недовіру або травматичний стан. Це вказує на серйозну соціальну проблему, що вимагає посиленої уваги як з боку державних структур, так і з боку міжнародних та громадських організацій.

Найпоширенішою формою насильства серед постраждалих є психологічне насильство (84,8%), це свідчить про високий рівень емоційного впливу, з яким стикаються люди у кризових умовах. Фізичне насильство (9,1%) хоч і зустрічається рідше, проте його наявність навіть серед невеликої вибірки вказує на серйозну загрозу для особистої безпеки громадян. Економічне насильство (18,2%), що включає позбавлення ресурсів або фінансовий контроль, в умовах недостатніх фінансових ресурсів може бути джерелом погіршення психологічного стану, а також супроводжуватися іншими видами насильства. Зазначені «інші форми» насильства (12,1%) можуть включати соціальну ізоляцію, дискримінацію або примус до небажаних дій, або обиратися респондентами за умови небажання вказувати вид насильства з яким вони стикалися

Звернення по допомогу. Щодо звернень по допомогу, серед тих респондентів, що стали жертвами насильства, 80,5% зверталися до поліції та соціальних служб. 14,6% вирішили звернутися до органів місцевого самоврядування. Найменше у таких випадках зверталися до психологів (2,7%), близьких та благодійних фондів (тотожний результат 1,1%). Щодо ефективності допомоги, маємо такий результат: 25,6% оцінюють її як ефективну, а 24,6% як скоріше ефективну. Однак при цьому 22,1% оцінюють надану допомогу, як цілком не ефективну, а 17,2% зазначають, що не отримали допомоги. Даний результат підтверджує припущення про проблеми у реагуванні на питання насильства, з якими стикається постраждала особа.

Стан зайнятості. Дані опитування свідчать, що 33,5% респондентів не працюють і не планують шукати роботу, що здебільшого обумовлено віком. Водночас 26,4% планують знайти роботу, це вказує на значний потенціал для програм із працевлаштування та інтеграції ВПО в економіку приймаючих громад. При цьому 30,4% респондентів вже мають офіційне місце роботи, тобто змогли інтегруватися в нові умови життя, а ще 9,7% працюють неофіційно. Головною причиною,

яка заважає людям знайти роботу, є сімейні обов'язки (39,9%), зокрема догляд за дітьми або хворими родичами. Також значною перешкодою є проблеми з транспортом (23,8%) та відсутність роботи у бажаній сфері (16,4%). Брак соціальних зв'язків (8,0%) також відіграє важливу роль, адже багато людей шукають роботу через особисті рекомендації. Менше респондентів зазначили низький рівень освіти (10,5%), що свідчить про потребу у програмах підвищення кваліфікації. В категорію «інше» увійшли здебільшого вік, пенсійний статус та проблеми зі здоров'ям.

Результати опитування демонструють, що 67,7% респондентів не намагалися знайти роботу самостійно, що свідчить про високий рівень пасивності або невпевненості в ринку праці. Лише 28,8% респондентів активно шукали роботу, що вказує на обмежений рівень самостійної ініціативності. Такий низький показник може пояснюватися кількома факторами: відсутність доступних вакансій, низька мотивація до працевлаштування, страх втрати соціальних виплат, брак інформації або досвіду самостійного пошуку роботи.

Одним із тривожних висновків дослідження є те, що 23,9% респондентів заявили про випадки *гендерно-зумовленого насильства* або сексуальних домагань під час пошуку роботи. Це означає, що майже кожен четвертий респондент стикався з ситуаціями, коли його права порушували через стать, вік або соціальний статус. Водночас лише 1,1% опитаних заявили, що їм важко сказати, чи вони стикалися з такою проблемою, а 1,9% оцінили свій досвід як «скоріше ні». Це свідчить про доволі високий рівень усвідомлення проблеми серед респондентів, адже більшість із них змогли чітко відповісти на це запитання.

Взаємодія з центрами зайнятості. Результати опитування свідчать, що 80,7% респондентів не зверталися до центрів зайнятості, а лише 19,3% зробили це. Такий низький рівень звернень може свідчити про низьку довіру до ефективності цих установ, труднощі з доступом або відсутність інформації про доступні послуги. Враховуючи, що значна частина респондентів перебуває в пошуку роботи або взагалі не працює, очікувалося б, що центри зайнятості будуть ключовим інструментом підтримки. Майже половина респондентів (49,2%) не знають про програми, що реалізуються центрами зайнятості. Водночас найбільш відомими є виплати по безробіттю (32,9%), програми з перекваліфікації (21,7%) та соціальні пільги (19,0%). Програми підтримки підприємництва відомі лише 17,7% респондентів, що вказує на потребу в активнішому інформуванні щодо можливостей започаткування власної справи.

Однією з основних причин, чому люди уникають звернення до центрів зайнятості, є недовіра до їхньої ефективності. Близько 27% респондентів вважають, що ці установи не здатні реально допомогти у працевлаштуванні. Часто таке сприйняття формується на основі попереднього негативного досвіду або стереотипного уявлення про

роботу центрів. Ще одним значним бар'єром є територіальна недоступність, яку зазначили 19,7% респондентів. Це особливо актуально для мешканців сільської місцевості та внутрішньо переміщених осіб, які опинилися у нових регіонах. 6,9% опитаних також зіштовхуються з юридичними перешкодами, такими як формальна зайнятість, яка заважає їм реєструватися в центрі зайнятості. Водночас майже 44,8% респондентів назвали інші причини, які впливають на їхнє рішення не звертатися до центрів зайнятості. Відкриті відповіді свідчать про такі обставини: вік, стан здоров'я, сімейні обов'язки, догляд за дітьми або літніми родичами.

Висновки. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стикаються з високим рівнем стресу, емоційного виснаження та труднощами адаптації до нових умов життя. Багато респондентів відзначають низький психологічний стан. Найактуальнішими запитами у сфері психологічної підтримки є питання ментального здоров'я, подолання стресу, адаптації до умов війни та міжособистісні конфлікти в сім'ї. Попри це, рівень запиту до психологів залишається невисоким, що може бути зумовлено як браком довіри до спеціалістів, так і недостатньою поінформованістю про доступні сервіси допомоги. Значна частина респондентів стикається з серйозними фінансовими труднощами, пов'язаними із забезпеченням базових потреб. Найбільш критичними є витрати на оплату комунальних послуг, купівлю медикаментів, продуктів харчування та оренду житла. Багато ВПО не мають стабільного доходу, що ускладнює можливість облаштування побуту та відновлення житлових умов. Також спостерігається потреба в розширенні гуманітарної допомоги, зокрема у вигляді предметів першої необхідності, засобів гігієни та підтримки у сфері охорони здоров'я. Кожен десятий респондент (9,3%) особисто зазнав насильства під час війни, а ще 14,4% знають про подібні випадки серед своїх знайомих або родичів. Найпоширенішими формами є психологічне (84,8%) та фізичне (9,1%) насильство, що свідчить про масштабність проблеми. Водночас більшість постраждалих не звертаються по допомогу через страх, сором, недовіру до правоохоронних органів або відсутність інформації про доступні механізми підтримки. Це підкреслює необхідність посилення юридичної допомоги, створення спеціалізованих сервісів та розширення можливостей анонімного звернення.

Рівень офіційної зайнятості серед респондентів є відносно низьким: лише 30,4% працюють офіційно, у той час як понад 33,5% не планують шукати роботу найближчим часом. Основні перешкоди у працевлаштуванні включають відсутність відповідних вакансій у регіоні, сімейні обов'язки (догляд за дітьми та родичами), транспортну недоступність та низькі зарплати. Окремою проблемою є випадки дискримінації та гендерно-зумовленого насильства під час пошуку роботи – з цим стикалися 23,9% респондентів, що вимагає посилення захисту трудових прав і механізмів реагування на подібні ситуації. Центри

зайнятості не є розповсюдженим інструментом працевлаштування, оскільки 80,7% респондентів не зверталися до них у пошуку роботи. Головні причини – недовіра до їхньої ефективності, страх втрати соціальних виплат, віддаленість установ та низька поінформованість про доступні можливості. 49,2% опитаних взагалі не знають про існуючі програми підтримки працевлаштування, що свідчить про недостатню інформаційну роботу. Важливо розширювати комунікаційні кампанії та впроваджувати механізми дистанційного консультування, щоб підвищити залученість громадян.

Список використаної літератури

1. Бубняк С., Ілик Х. Соціолого-статистичний аналіз результатів моніторингу ВПО в Україні: 2014–2020 рр. *Проблеми розвитку соціологічної теорії: суспільство та держава: 30 років незалежності України* : матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф., 24–25 вересня 2021 р. Київ : Наукова столиця, 2022. С. 170.
2. Єнін М., Заєць О. Соціальна адаптація та інтеграція біженців за кордоном (приклад Польщі). *Трансформація українського суспільства в цифрову еру* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., Одеса, 23 березня 2023 р. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», 2023. С. 132–136.
3. Куц Г., Наконечний В., Куц Ю., Сергєєва О. Державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у Харківській області України. *State Formation. Regional and Industrial Management*. 2021. № 1(30). DOI: 10.34213/db.21.01.05.
4. Тітар І. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови скасування статусу переселенця. *Український соціум*. 2016. № 4(59). С. 58–60.

Khrustaliyov F. S. Problems faced by internally displaced persons (based on the example of communities in Zaporizhia and Sumy regions)

The article is devoted to identifying, through sociological research, the main problems faced by internally displaced persons (IDPs) in the Zaporizhia and Sumy regions of Ukraine. It is noted that internally displaced persons (IDPs) face a high level of stress, emotional exhaustion and difficulties in adapting to new living conditions. The most urgent requests in the field of psychological support are issues of mental health, overcoming stress, adaptation to war conditions and interpersonal conflicts in the family. A significant part of the respondents face serious financial difficulties related to ensuring basic needs. The most critical are the costs of paying for utilities, purchasing medicines, food and renting housing. Many IDPs do not have a stable income, which makes it difficult to arrange their daily lives and restore their living conditions. There is also a need to expand humanitarian assistance, in particular in the form of basic necessities, hygiene products and support in the field of health care. Every tenth respondent (9.3%) personally experienced violence during the war, and another 14.4% know of similar cases among their acquaintances or relatives. The most common forms are psychological (84.8%) and physical (9.1%) violence, which indicates the scale of the problem. At the same time, most victims do not seek help due to fear, shame, distrust of law enforcement agencies or lack of information about available support mechanisms. This emphasizes the need to strengthen legal aid, create specialized services and expand the possibilities of

anonymous appeals. The level of formal employment among respondents is relatively low: only 30.4% work officially, while over 33.5% do not plan to look for work in the near future. Employment centers are not a common tool for employment, since. The main reasons are distrust in their effectiveness, fear of losing social benefits, remoteness of institutions and low awareness of available opportunities.

The article contains recommendations for improving the living conditions of internally displaced persons.

Key words: *Internally displaced persons, sociological research, living conditions, humanitarian aid, psychological difficulties, employment, adaptation.*